

Egy hajdúszoboszlói juhtartó gazdaság története (1928–1959)

Hajdúszoboszló gazdasági életében évszázadokon át döntő szerepet játszott a ma sem elhanyagolható mezőgazdaság. Ezen belül is kiemelhető az állattenyésztés, különösen a juhtartás. Ennek legfőbb természeti feltételeit a hajdan terjedelmes belső legelő, illetve a településtől kb. 15–20 km-re található s a hortobágyi szikességekkel határos külső vagy angyalházi legelő adta. Történetileg a két legelő más-más közbirtokosság tulajdonában volt. A helyi juhtartás méreteit jól mutatják a századfordulói állatszámmlások adatai. Míg országosan az állatállományon belül a juhok aránya mindkét évben 33% körül mozgott, addig ez Szoboszlón 38 (1895), illetve 51% (1911) volt. Abszolút számokban kifejezve 1895-ben csaknem 9 ezer, 1911-ben mintegy 15 ezer juhot tartottak a város legelőin. Ez a szám 1942-ben – az átmeneti visszaesések (1920, 1935) dacára – 16 ezerre emelkedett¹.

A szakirodalomból tudjuk: a városban a nagy múltra visszatekintő juhtartó gazdaközösségeknek két szervezeti formája alakult ki². Az egyik a belső legelőn működő ún. *fejőtársaság*, mely több gazda fejős juhainak közös pásztorklását oldotta meg, a tej elosztásának sajátos rendszerével. (Ennek témakörét itt nem érintjük.) A másik önkéntes társulás a külső legelőt hasznosító heverő juhok közös őrzését megoldó *gazdatársaság*, helyi szóhasználattal élve a gazdaság. Az előbbi pásztor a fejősjuhász, az utóbbié a nyájjuhász. A gazdaság lényegében árutermelő vállalkozás volt és maradt. Az állattartás haszna a szaporulatból, a súlygyarapodásból, de leginkább a gyapjúhozamból származott. A gyapjút nem saját maga használta fel a tulajdonos, hanem értékesítette. Hasonló rendeltetéssel a városban ma is működnek juhtartó gazdaságok. Szóbeli források alapján ezek a következők: Molnár Miklós–Kurucz Albert, Kádár Gyula, Árvai László, Mónus Dénes, Dóró János, Kovács Lajos, Magyar Elek és Czinege János gazdasága, az utóbbi évtizedekben elterjedt kifejezéssel: társulása.

A helyi juhtartással, illetve szervezetével foglalkozó leírások, elemzések közül mindmáig Földes László munkája a legteljesebb, mely felöleli a juhnyáj és a legelő tulajdonjogát, az építményeket, munkaviszonyokat, valamint a gazdatársaság strukturáját, működését³. Megállapításait, széles horizontú szintézisét döntően a Lénárt-gazdaságra alapozta, nem nélkülözve a helyi, sőt az országos kitekintéseket sem. Jelen írásunk a Borbély-gazdasággal foglalkozik a címben megjelölt évtizedekben. Az 1950-es évek végén ugyanis a gazdaság működése megszűnt, anélkül, hogy ennek körülményeit, okait a dokumentumok rögzítették volna. E gazdaközösség történetének megrajzolásához forrásként az az írásos anyag (jegyzőkönyvek, listakönyv, pénztárkönyv és néhány más irat) szolgál, ami még az 1970-es években került a helyi múzeum gyűjteményébe. Noha a rendelkezésünkre álló dokumentumok itt ott töredékesek, hiányosak⁴, mégis alkalmasak arra, hogy néhány kérdésben színezzék, szélesítsék a gazdaságról eddig kialakult képünket.

A jegyzőkönyv tanúsága szerint a Borbély Józsefről elnevezett juhtartó gazdaság 1928. január 5-én jött létre más gazdaságokból kivált, illetőleg „újdonsült” juhtartók összefogásából.⁵

A szervezés gondolata már az első évben is foglalkoztatta a leendő alapítókat, akik visszaemlékezések szerint huszonhároman voltak. Az alakuló ülés résztvevői – „a kedélyes hangulat-

¹Juhász Imre: Hajdúszoboszló gazdasági fejlődése 1867–1914 között. Tanulmányok Hajdúszoboszló történetéből 1867–1919. (Szerk. *Gazdag István*. Hajdúszoboszló 1979.) 11–13. old.

²*Ecsedi István*: Hat-napos gazda. Népmű és Nyelvünk. 1929. 193–194. old.; Uő: Listásgazda: Népmű és Nyelvünk. 1931. 254. old. – A juhásatról kitűnő munkát írt *Málnási Odón*: A régi magyar juhászat (Bp. 1928. 18–21. old.; Uő: A szoboszlói juhászat. Néprajzi Értesítő. 1928. 57–78. old.

³Földes László: Egy alföldi juhtartó gazdatársaság. Néprajzi Értesítő. 1962. 27–77. old.

⁴(Pl. 1945. 46-tal kapcsolatban semmiféle írásos feljegyzés nem áll rendelkezésünkre, bár a visszaemlékezők szerint akkor is működött a közösség.)

⁵A Borbély juhtartó gazdaság jegyzőkönyvei 1928–1944, illetve 1947–1959., 1928. jan. 5. Borsikai István Múzeum Adattára (továbbiakban BIMA). 107–72.

ban elfogyasztott ebéd" (értsd birkapörkölt) után – Borbély József listás gazda irányításával megállapodtak a „Nemes Gazdaság” működésének tárgyi feltételeiről. Az asztalok, lócák előteremtésén kívül határoztak arról is, hogy Angyalházán hodályt építenek a birkák számára. Az építményt 35 méter hosszúra, 10 méter szélesre tervezték „akác oszlopokra, deszka oldallal, nádtetőre”. Tulajdonképpen ez volt a gazdaság legjelentősebb közös beruházása. Felépítését az állatok és a gyapjú minőségének védelme tette szükségessé. A hodály az említett év őszére már el is készült, s az építési költséget a heverő birkák száma szerint vetették ki a gazdaság tagjaira. (Itt említjük meg, hogy bankhitel felvételére sem a visszaemlékezők, sem a dokumentumok nem utalnak!) A felépült hodály „reparálására” először tíz év múlva, majd 1947-ben került sor. Évenkénti biztosítási díját 1935-ben – a gazdatársaság anyagi nehézségei miatt – a biztosító 53 pengőről 40 pengőre mérsékelte. Az 1930-as években a hodályhoz közel kutat is ástak, melyhez téglát a közbirtokosság, a faanyag jelentős részét pedig két gazda adta. A juh-tartó gazdaság gondoskodott a négyyszög alaprajzú, nyeregvetős, vályogfalú kunyhó felépítéséről is, a juhász időszakos szállásáról.

Gazdaságunk juhállományának legelőterülete Angyalházán volt, hasonlóan a többi társuláshoz. A legelőt először a közbirtokosság, majd a legelőtársulat, illetve a legelőterési bizottság kezelte és osztotta fel évenként az igénylők között. A legelő használatáért legelőbért kellett a gazdának fizetnie.

A nyáj mérete természetesen évről évre változott. Nagyságát a kisparaszti magángazdaság érdekei, a változó piaci értékesítési viszonyok szabták meg, de beleszólt ebbe a legelő minősége is. Az angyalházi legelő – akárcsak most is – közismerten gyenge volt, s az állattartást gyakran nehezítették a szélsőséges időjárási viszonyok. A tárgyalt korszakban született polgármesteri, közbirtokossági jelentések, a helyi sajtó cikkírói sokszor panaszkodtak a mostoha természeti körülményekre, a csapadékhiány miatt „kiszáradt, szétrepedezett legelőtalajra”, máskor a „roppant esőzések” következményeire utalva.

A Borbély-gazdaság birkanyájának alakulása⁶

Év	Heverő birkák száma (március)	Teljes v. összecsapott nyáj (szeptember)	Év	Heverő birkák száma (március)	Teljes vagy összecsapott nyáj (szeptember)
1928	513	1105	1947	212	400
1930	534	1081	1948	360	1003
1931	554	?	1949	320	917
1932	430	772	1950	265	573
1933	304	927	1951	247	451
1934	430	1068	1952	?	426
1935	547	1291	1953	214	323
1936	644	1381	1954	213	437
1937	711	1769	1955	297	372
1938	976	1959	1956	217	283
1939	970	1654	1957	359	383
1940	866	1269	1958	221	324
1941	633	1133	1959	269	?
1942	608	1010			
1943	525	1059			
1944	608	?			

A heverő juhokat (ürök, kosok, toklyók) általában Gergely-nap (március 12.) táján hajtották ki Angyalházára. Gyakran előfordult azonban, hogy a gazdák „tekintettel az igen hideg és

⁶Vönlendő évek adatai: BIMA. 107–72., valamint A Borbély juhtartó gazdaság listakönyve. BIMA. 108–72.

kedvezőtlen időjárásra", kénytelenek voltak a hónap második felére halasztani a nyájba verés idejét. Az őszi (v. összezapott) állományban már benne volt a májusban leválasztott és Angyalházára kivert bérány (jerke), illetve a szeptember elejéig (Kisasszony-nap) a belső legelőn tartott fejős juhok száma is. A fentiekből kitűnik, hogy a két világháború közötti időszakban a heverő juhnyáj nagysága általában 400–900 körül mozgott, míg a teljes (összezapott) nyáj állománya néhány év kivételével meghaladta az ezer darabot. A II. világháborút követő időszakban jóval kevesebb volt a birkák száma. Ebben nemcsak a háborús veszteségek⁷, de főként az 1950-es évek elejétől az egyéni gazdálkodás növekvő bizonytalanságai, takarmányozási gondok, adóterhek, az erőszakos kollektivizálási törekvések is szerepet játszottak. Az említett években a háború előtti időszakkal összevetve, jóval nagyobb az olyan gazdák számaránya, akik télire már csak az anyajuhokat tartották meg. A megmaradt listakönyv tavaszi kimutatásai alapján például 1953-ban ebbe a kategóriába sorolható a gazdák több mint 40%-a, 1958-ban, 1959-ben pedig már a fele. (Különbösen a háború utáni létszámadatok a jegyzőkönyv és a listakönyv összevetése alapján kisebb-nagyobb eltéréseket mutatnak.)

A gazdaság léte elválaszthatatlan a mindenkori *pásztor* munkájától, akinek feladata nemcsak az állatok őrzése volt, de bizonyos gyógyítási feladatokat is el kellett látnia a nyáj körül. Munkája főként az állatok kiverésétől a beszorulásig, azaz késő őszig tartott. A jelentős állattartás miatt Hajdúszoboszlón valóságos pásztordinasztiák (Farkas, Dörö, Petrovics, Vig stb.) alakultak ki. Legfőbb közös jellemzőjük volt a nemzedékről nemzedékre öröklődő szakértelem. A nyájjuhász az általa felfogadott és fizetett egy-két bojtárral, esetleg családjával látta el munkáját. Földes László szerint a juhászbojtár bére általában 15–40 juh tartása, 2–6 q búza és koszt volt. Gazdaságunkban a pásztornal szemben a szakértelem mellett fontos követelménynek számított a megbízhatóság, a felelősségérzet, hiszen nagy anyagi érték őrzője volt. Kiválasztásánál a gazdák – biztosítékként – mérlegelték a pásztor ingatlan vagyonát is. 1947-ben a fiatal, nőtlen és vagyontalan Farkas Andrást csak azzal a kikötéssel választották pásztorrá, hogy érte apja, Farkas Sámuel vállalja az anyagi felelősséget.

A pásztorbér formája, mennyisége⁸

Évre	Pénz (pengő, forint)	Természetleni					
		búza (mm)	szalonna (kg)	teleltetés (bírka)	tüzelő (szalma)		
1930					1–1		
1931	140	26	45	70	lőcsfű sz.		
1932				váltakoztan	váltakoztan		
1933	70	22	45				
1934	50	24	45				
1935	75	26	45				
1936	50	26	45				
1937	80	26	50				
1938	90	27	60				
1939	90	28	60				
1940	100	30	70				
1941	?	?	?				
1942	100	30	70				
1943	100	30	70				
1944	300	30	70			70	1–1 lőcsfű sz.
1948	250	24	60			70	2 szerkér sz.
1949		24		70			
1950	250	20	60	60	2 szerkér sz.		

⁷P. Borbély Jakab adatközlése szerint 145 db birkájából a front átvonulása után csupán alig több mint negyven maradt meg.

A Borbély juhartó gazdaságban a nyájjuhászt kezdetben december végén választották meg a következő esztendőre. Az 1940-es évek második felétől a juhász fogadása már az adott év elejére toldódott el, s a szerződés érvényessége Gergely-naptól Gergely-napig tartott. A jegyzőkönyvek minden évben pontosan rögzítették a juhász bérét, amiben sokszor csak „hosszas buzavona” után sikerült egyezsége jutni. A Borbély-gazdaságban – időrend szerint – a következő pásztorokat alkalmazták:⁸ B. Nagy Imre (1928–1937); Kaszás Sándor (1938–1940); Dóró Gábor (1941–1944); Farkas András (1947–1949); Molnár Lajos (1950–1956); Dobozi Imre (1957–1959).

A nyájjuhász bérezésében – mintegy folytatva a régi hagyományokat – mindvégig a naturáliák vezettek, de kezdetől fogva szerepel több-kevesebb arányban a pénzhányad is.

A *pénzhér* (régie elnevezéssel boescorpénz) mindig tükrözte a pénznemek értékváltozásait. Az egy összegben kialakított bért a gazdaság a birkák számának megfelelően utólag vetette ki a tagokra. Az 1950-es évektől már eleve a darabonkénti hányadban szót a megállapodás. 1955-ben a heverő birka után darabonként 9, hárány után 5 Ft-ot kellett fizetniük a gazdáknak. Később külön tavaszi és őszi bért különböztettek meg. Az előbbinél a heverő birka után egyenként 15 Ft, az őszi bér fejében (akkor a nyáj létszáma már teljes volt) 5 Ft illette meg a pásztort. A nyájjuhász bérének arányában a gazdaság társadalombiztosítási hozzájárulást fizetett. A hajdani sorkenyéért felváltó *búzabért* métermázsában, mázsában állapították meg, s a pásztort ezáltal biztosította családja számára a kenyérmekvalót. A II. világháború után a búzabér mellett megjelent egy újabb naturália: a csöves tengeri, csökkentve ezzel a fizetendő búza korábbi mennyiségét. 1958-ban a tavaszi bér fejében minden heverő birka után 1 kg búza és ugyanennyi csöves tengeri volt a nyájjuhász járandósága, míg a téli bér keretében darabonként 5 kg csöves tengeri járt a pásztornak. A nagy múltú gazdaságokban hajdan szokásos bérhárány helyébe lépő *szalonnabér* fontos bérösszetevő volt. Egy-egy birkára kivette ennek mennyisége 5–10 dkg között ingadozott. A birka *teletetése* azt jelentette, hogy bére részeként a juhász birkáit a gazdák tartották el saját istállójukban és takarmányukon a téli hónapokban. Elosztása a kialakult szokások szerint történt. A juhász minden gazdatárhoz 1–15 birka után egyet, s a továbbiakban minden 10 után újabbat adhatott teletetésre. A *tüzrevaló* a pásztort által eltűzelhető szalma volt. Előfordult, hogy a juhász pénzben kérte a tűzrevaló megváltását.

A pásztornak járó bért mindig két részletben fizették: tavasszal és ősszel. Márciusban a búzabér egyharmadát, illetve a pénz- és a szalonnabér felét kellett fizetni, míg szeptemberben a fennmaradó rész került sorra.

Gazdatársaságunk nem egyszerűen a *tagok* összessége volt, hanem szervezet, amely ön maga szokásai, hagyományai szerint élt. Az írásos dokumentumok a tagokat gazdatársnak nevezték, s mindenki azonos jogokkal rendelkezett. Az alakulás évében a közösség – mintegy emlékeztetve a régi időkre – „Nemes Gazdaság”-ként titulálta önmagát, majd a jelző használat elmaradt, s lett egyszerűen Gazdaság. A '40-es, '50-es években a gazdatársak száma általában 25–30 között ingadozott, s ez meghaladta a háború előtti létszámot. Gazdaságunk szerveződéseinél nem is annyira a lakóhely (esetünkben a II. tized), mint inkább a családi, rokoni kapcsolatok, hagyományok játszottak szerepet.

Az utódok általában ugyanazon gazdaságba léptek, ahol apjuk, esetleg nagyapjuk is tag volt. A tárgyalt gazdaságban két dinasztia játszott domináns szerepet: a Borbély és a Márton család. Az 1950-es években a Borbélyok közül Gyula, János, Péter, Jakab nevét olvashatjuk a listakönyvben, de már jelen voltak az ifjak is: Mihály, András és József. Néhány évvel korábban a Mártonokat hárman képviselték a gazdaságban. Mindkét család egy-egy tagja ott volt a tisztikarban. Gazdaközösségünk – hasonlóan a többihez – tudatosan törekedett a létszám állandóságára, igyekezett elkerülni a kilépéseket, mert ezek bonyolították volna a kialakult anyagi viszonyokat. A társaság a belső fegyelem megtartása érdekében még a büntetést is alkalmazta. 1938-ban M. Kovács Lajos a Lénárt-gazdaságba akart átlépni, de terve sikertelen maradt. A jegyzőkönyv szerint: „...ezen ingadozó állapontjéért a gazdaság úgy határozott, hogy 1 vágó birkával büntetendő, melyben legalább 25 kg hús legyen.”¹⁰ A gazdatársak elmarasztalását M.

⁸BIMA. 108–72.

⁹Vonatkozó évek adatai: BIMA. 107–72. és 108–72.

¹⁰1938. március 6. BIMA. 107–72.

Kovács tudomásul vette, és a következő gazdasági évében ő biztosította a szükségeshűsmennyiséget.

Új tagot csak a gyűlés vehetett fel, a listás gazda, esetleg más vezető előterjesztésére. Az újonnan belépőnek meg kellett fizetnie a hodály árába a reá eső részt, azaz „összes birkája után darabonként 3,88 pengőt”. A több birkával rendelkező gazda számára ez tekintélyes summát jelentett. Egy 1929. évi márciusi bejegyzés szerint például Nagy Péter új gazdatárs csaknem 140, Kovács Gyula 97, Herczeg Sándor 58, Cseke Béla szintén 58 pengőt tartozott két részletben befizetni a gazdaság pénztárába. Ezzel tulajdonképpen jogrészt vásároltak maguknak a hodályból, de tagdíj nem volt. A '30-as évek első felében a gazdaság a következőkben pontosította, illetve módosította az új tagok felvételét: „Minden olyan új jelentkező gazdatárs, aki valamelyik gazdatársnak családtagja, feltétel nélkül felvehető gazdatársnak. Ellenben az új jelentkező gazda, aki egyik gazdatársnak sem hozzátartozója, a következő feltételek mellett vehető fel: Minden darab birkája után – amely 15-nél kevesebb nem lehet – 1 kg, azaz egy kilogramm gyapjú napi árát fizeti be a Gazdaság pénztárába.”¹¹

A gazdatársaság élén a választott *tisztikar* állott, munkájáért fizetés nem járt, legalábbis az írott források erről nem informálnak, de némi kedvezményt kaphattak. A *listás gazda* a legtekintélyesebb gazdatársak köréből került ki, aki vezetői adottságokkal is rendelkezett. Vezette a listakönyvet, a gyűléseket és intézte az ügyes-bajos tennivalókat. A gazdaságot az ő nevében tartották számon. Gazdaságunk listás gazdája 1928-tól mindvégig a 41 holdas Borbély József (1899–1976) volt, aki ugyan az utolsó években már nem rendelkezett birkával. A gazdaság „pénzügyi szakemberének” is tekinthető *pénztárnok*ot évenként többször is ellenőrizték. Kezelve a kasszát, vezette a pénztárkönyvet, a pénzügyi nyilvántartást. A gazdaság első pénztárnoka 1933-ig Tóth Ferenc volt. Lemondása után Márton Gábort, majd ifj. Márton Mihályt választották meg e felelős tisztségre. Fizetést nem kapott, de például nem kellett hajcsárt adnia a nyáj ki- és hazahajtásakor. A *jegyzővel* szemben alapvető követelményként szerepelt némi iskolázottság, bizonyos fogalmazási készség és „olvasható” írás. A gazdaság első jegyzője Kircsy Kálmán volt, akit 1952-ben Csanádi Ferenc követett. A *helyadó gazda* tisztségét a II. világháborúig az alapító testvérbátyja, Borbély András töltötte be. A mai Vasvári Pál utcában található lakóházában (udvarában) tartották a gyűlésekkel összekötött gazdasági éveket, ott voltak a közös vagyontárgyak is. A háború után már mindez a listás gazda házában történt, vagyis a listás gazda egyúttal helyadó is volt. A *tizedes* (eljáró) elsősorban a gazdaság alkalmazottjaként jött számításba, akárcsak az olvasóköröknél. E feladatkör betöltője nem volt mindig gazdatárs, mert nem is mindig rendelkezett birkával. Némely gazdaságtól eltérően itt Barbócz Károly tizedes egyik alapító tag volt. Kötelességeit a hagyomány, illetve a szerződés írta elő. Bére 5 pengő volt, és „egy-egy bárány nyaraltatása” vagy „1–1 birka telettése”.

A juhtartó gazdaság *működésének* fóruma az évenként négy, rendkívüli esetben öt alkalommal összehívott gyűlés, ahol a legfontosabb közös ügyekben döntöttek. Időpontja általában a juhtartás nagyobb fordulóihoz igazodott. A tavaszi (márciusi) összejevetel jellegzetes témája az állatok kiverésének ideje, a pásztorbér harmadának-felének kivetése az alakuló állatállomány szerint. A nyár eleji (júniusi) gyűlés döntött a nyírásról, a bárányok kihajtásáról, míg az őszi (szeptemberi) a pásztorbér teljes kiegyenlítéséről a megnagyobbodott nyáj létszáma alapján. A téli (decemberi) gyűlés legfőbb visszatérő feladata a pásztorfogadás volt. Az 1940-es évek végétől a döntés decemberről márciusra tevődött át. A gyűlés hatáskörébe tartozott még: a közös beruházások megvitatása, a pénzügyek folyamatos ellenőrzése, a tisztikar megválasztása, új tagok felvétele stb. Gazdaságunkban a gyűlés – szinte minden alkalommal – a *hagyományos evéssel* egészült ki, amikor az ünnepi étkek a szabad tűzön főzött birkapörkölt volt, kenyérral, borral (szőlavízzel).¹² Az evéshez a gazdák sorrendben adták a birkahúst (az ún. vágót) és a kenyeret.

A gazdaság *közös vagyontárgyainak* egyik része elkallódott, másik részét más funkcióval még éveken át használták vagy ma is használják a volt tagok, az egykori tulajdonosok. A legértékesebb közös vagyontárgyak (hodály, kút, kunyhó) – visszaemlékezések szerint – a gazdaság felbomlása után a Kossuth tsz (későbbi Búzakalász) használatába kerültek, s ezért a gazdaság tagjai semmiféle térítést nem kaptak.¹³ Szerencsére megmaradt két kemény fedelű

¹¹1933. március 5. oo.

¹²Részletesen lásd *Fcsedi István: Gazdasági évés. Népünk és Nyelvünk. 1931. 254–255. old., ill. Földes László: im. 56–62. old.*

21x33 cm-es jegyzőkönyv (füzet). E két értékes dokumentum meglehetősen röviden, itt-ott szüksézáruán rögzíti az eseményeket, a gazdaság belső problémáit, jól érzékeltetve a gazdaság életének ismétlődő ritmusát.¹³ A listakönyv mérete megegyezik az előbb említett jegyzőkönyvekével. Tartalmazza a gazdaság tagjainak nevét, pontosan feltüntetve birkáinak számát a tavaszi kivéréskor (március), májusban a nyírás idején és őszi veréskor (szeptemberben). Találunk még benne a pásttorral írásban megkötött szerződést is, s a vágó- és szekérsor teljesítéséről készített kimutatást. A „Borbély juhártó gazdaság pénztárkönyve”¹⁴ egy 16x31 cm-es, ugyancsak kemény fedelű füzet, vezeték 1940 től 1950 ig. Évenkénti felsorolást rögzít a bevétel és kiadás tételeiről, feltüntetve a mennyiségeket és a pengőben, forintban kifejezett értékösszegeket.

A felsorolt dokumentumokban előforduló jellegzetes kifejezések: *lőcsfű szalma* (kb. egy vendégoldal szék szalma egyharmada); *letöltötte a szekérsort* (szállította a nyáj ki- és hazahajtásakor a pásttor kisebb-nagyobb holmiját vagy a lesántult birkát); *ett* (evett); *vágót adott* (gazdasági évéskor birkát vágott a közösség számára, s egyben gondoskodott az ekkor szükséges kenyérről). A Borbély-gazdaság megszűnéséig élt e hagyománnyal, de akadtak gazdaságok, ahol a vágósort helyett hosszabb-rövidebb időre az ún. húslista szerint ettek, ami azt jelentette, hogy a húst megvásárolták, és árát szétvetették a fogyasztók között. *Szájporció* (esetünkben: a gazdasági éveknél egy főre eső költség a bor, szódavíz, a főzéshez szükséges tűzifa, szalonna, hagyma, só, paprika árából).

A gazdaság közös tárgyi felszereléséből egyetlen leltári kimutatás sem került birtokunkba. Szóbeli információk szerint a fentiekben kívül: asztalokkal, székekkel, lócákkal, bográcsokkal és más kisebb eszközökkel rendelkezett a közösség. Az 1970-es évek elején, illetve az ideai gyűjtéskor a következő tárgyak kerültek a Bocskai István Múzeum tulajdonába:

a) Szögletes asztal 2 db (népi nevén evőasztal, gazdasági asztal). Puhafából készült asztalosmunka, négyzet formájú asztallappal, közepén kör alakú nyílással, ebbe süllyesztették a bográcsot. A kerek nyílás kerek deszkalappal lefedhető. Az asztal magassága 53 cm, mindkét oldala 77 cm. A kör alakú nyílás átmérője 30 cm.

b) Kis gyalogszékek (kisszék), 6 db. Mindegyik keményfából készült, a téglalap alakú ülésdeszkába csapolt négy lábbal. Az ülés mindkét végén vékonyomattal díszítve.

c) A kisebb eszközök közül birtokunkba került egyetlenegy bádógból készült boros- (orros) kancsó. Magassága 20 cm. A zománcozott gyári termék belül fehér, kívül kék, felül karcolt monogrammal: B. G. T. 1930 (Borbély Gazdaság Tulajdona).

d) Az évtizedeken át használt egyszerű borospotharakból három darab maradt meg, évszám nélkül, hasonló karcolással.

Más juhártó gazdaság tagjaitól egy kerek asztal, vas háromlábak és kerek fejű, hosszú nyelű, vasból készült kanalak, bográcsok, birkanyíró ollók stb. kerültek gyűjteményünkbe.

Dr. Juhász Imre

¹³Adatközlőim voltak: Molnár Miklós (Nap u. 2.), Borbély Gyula (Hajdú u. 12.), Borbély József (Hajdú u. 66), Borbély Jakab (Hajdú u. 68.) sz. alatti helyi lakosok, a juhártó gazdaság egykori tagjai.

¹⁴Itt jegyzem meg, hogy az 1947-től vezetett második jegyzőkönyv írója tévedett, amikor azt írta, hogy a gazdaság első „eredeti jegyzőkönyve a harci cselekmények következtében megsemmisült”.

¹⁵BIMA. 109–72.